

ЧЕШКИ АВАНГАРДИЗЪМ

1911

- Началото на авангардизма в Чехия е свързано с появата на списание “Умнелецки месечник” (“Umělecký měsíčník”, бълг. “художествен месечник”), издавано от групата на художниците кубисти. Сред

първите чешки кубисти в живописата са Емил Фила, Йозеф Чапек, Бохумил Кубища, Антонин Прохазка, в скулптурата – Ото Гутфройнд, в архитектурата и приложното изкуство – Йозеф Гочар, Павел Янак, Йозеф Хохол, Властислав Хофман.

1912

- Излиза лиризираната проза на Якуб Демл “Крепостта на смъртта” (“Hrad smrti”), която бележи прехода от постсимволизъм към експресионизъм.

1913

- В “Умнелецки мнесичник” излиза статията на колекционера Винценц Крамарж “За измите” (“Kapitola o ismech”), която е първата чешка статия за кубизма. Тук той определя за “земя на кубизма Чехия, Испания и Франция”.

1914

- Излиза “Алманах за 1914 година” (“Almanach na rok 1914”). Макар и разнородни по естетически и поетически принципи, някои стихотворения (особено на Отакар Теер) са първите илюстрации на литературния кубизъм.
- Прозата на Якуб Демл “Танцът на смъртта” (“Tanec smrti”) продължава в посока към метафизичния експресионизъм.

1916

- Карел и Йозеф Чапек издават в съавторство сборника с разкази “Сияйни гълбини” (“Zářivé hlubiny”), където доминира кубистичната поезика.
- Литературното начало на експресионизма поставя сборникът с разкази на Рихард Вайнер “Свирепост” (“Lítice”).

1917

- Карел Чапек издава първия си самостоятелен сборник с разкази “Разпятие” (“Voží tuka”), в който има елементи на кубизъм.
- Йозеф Чапек издава сборника с разкази “Лелио” (“Lelio”), в който застъпва кубистичната поезика.
- Рихард Вайнер в сборника с разкази “Апатичен зрител” (“Netečný divák”) съчетава кубистични с експресионистични елементи.

1918

- Стихосбирката на Ст. К. Нойман “Нови песни” (“Nové zpěvy”) илюстрира поезиката на цивилизма.
- В съавторство на братя Чапек излиза сборникът с разкази “Краконошова градина” (“Kraconošova zahrada”), в който са застъпени елементи на кубизъм и експресионизъм.

1919

- Карел Чапек превежда стихотворението на Гийом Аполинер “Зона”, което след няколко години става образец на поетистите за поетически език. По преводния вариант на заглавието, което на български означава “лента”, поетистите самоопределят своя поетически език като “верижна поетика”.
- Излиза експресионистичният сборник с разкази на Рихард Вайнер “Гримаса” (“Škleb”).

1920

- Около идеята за пролетарско изкуство се ражда литературната школа “Деветсил” (“Devětsil”). Основната част от нейните членове ще приемат съвсем скоро естетиката на поетизма. Първ председател на “Деветсил” е Владислав Ванчура, който ще се утвърди като най-значимия прозаик на поетизма. Членове на групата са Карел Тайге, Ярослав Сайферт, Витезслав Незвал, Адолф Хофмайстер, режисьорът Индржих Хонзъл, художниците Индржих Щирски и Тоайен и др.
- В сборника с есета и манифести “Да живее животът” (“At’ žije život”) Станислав Костка Нойман задава програмата на цивилизма – оригинално чешко течение, което стои близо както до футуризма, така и до поезията на Уолт Уитман и Емил Верхарн.
- Начало на активния период на експресионизма: стихосбирките на Далибор Халуца “Бразда в душата” (“Brázda v duši”) и на Йозеф Халоупка “Възпламеняване” (“Vzplanutí”).

1922

- Поемата на Витезслав Незвал “Странният чародей” (“Podivuhodný kouzelník”) е първата литературна илюстрация на поетизма още преди да бъде формулирана неговата програма.
- Статията на Карел Тайге “Фото, кино, филм” (“Foto, kino, film”) заявява трайния интерес на само на своя автор, но и на поетизма към киното и кинематографичния език.
- Бохуслав Рейнек издава експресионистичната си стихосбирка “Рибени люспи” (“Rybí šupiny”).

1923

- Излизат експресионистичните стихосбирки “Устни и зъби” (“Rty a zuby”) на Бохуслав Рейнек и “Глас и мълчание” (“Hlas a mlčení”) на Йозеф Халоупка.
- Авангардният прозаик Владислав Ванчура издава първата си книга – сборника с разкази “Амазонка” (“Amazonský proud”), чиято поетика е в духа на поетизма.

Франтишек Купка,
*Госпожа Купка сред
вертикали*, 1910-11

1924

- Ражда се поетизмът – оригинално в европейски контекст и много продуктивно за чешката литература течение: излизат манифестите на Карел Тайге “Поетизъм” (“Poetismus”) и на Витезслав Незвал “Папагал на мотоциклет” (“Papoušek na motocyklu”), както и Незваловата стихосбирка “Пантомима” (“Pantomima”). Това е годината, в която излиза емблематичната за поетизма книга на Владислав Ванчура “Дългият, Широкият, Зоркият” (“Dlouhý, Široký, Bystrozraký”).
- Бохуслав Рейнек издава експресионистичната си стихосбирка “Змия на снега” (“Had na sněhu”).

1925

- Излиза стихосбирката на Ярослав Сайферт “На вълните на TSF” (“Na vlnách TSF”), която е сред най-значимите

поетически свидетелства на поетизма.

- Владислав Ванчура издава романа “Полета орни и бойни” (“Pole orná a válečná”).

1926

- Създава се Освободеният театър (Osvobozené divadlo), който възприема естетиката на поетизма и развива кабаретния жанр. Най-значимите творчески личности са режисьорът Индржих Хонзъл и актьорите Иржи Восковец и Ян Верих, по чиито инициали театърът става известен като V+W.

Витезслав
Незвал,
Пантомима,
1924

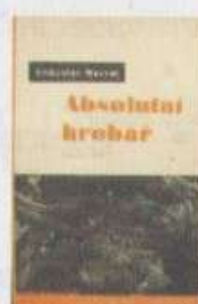
Ярослав
Сайферт,
*На вълните на
TSF*, 1925

В. Незвал,
*Прага
с дъждовни
пръсти*, 1936

В. Незвал,
*Жена в
множествено
число*, 1936

В. Незвал,
*Абсолютният
гробар*,
1937

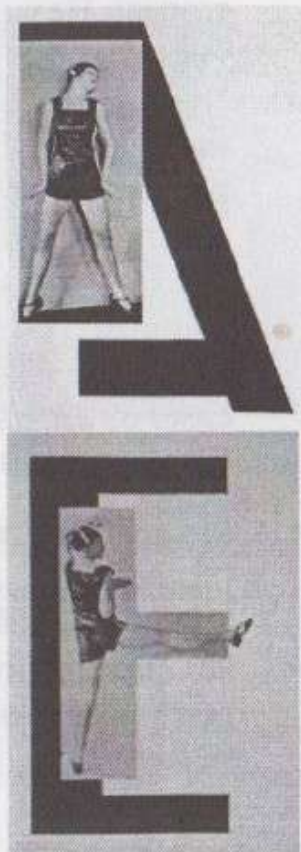
- Поетизмът е представен от стихосбирките на Витезслав Незвал “Малка розова градина” (“Menší růžová zahrada”), на Ярослав Сайферт “Славяет пее фалшиво” (“Slavík zpívá špatně”) и на Константин Бибъл “Със златни вериги” (“Zlatými řetězy”), а в областта на прозата – от хумористичния роман на Владислав Ванчура “Капризно лято” (“Rozmarné léto”).
- Цикълът “Азбука” (“Abeceda”) на В. Незвал излиза в самостоятелно издание с илюстрации от нейната сценична постановка. Автор на типографския проект е Карел Тайге. Същата година Незвал издава своето романето “Карнавал” (“Karneval”).
- Рихард Вайнер става член на парижката сюрреалистична група “Великата игра” (“Le grand jeu”), в която участва и чешкият художник Йозеф Шима.

1927

- От Освобождения театър се отделят Фрейка и Буриан и създават формация “Дада” (“Dada”).
- Реализирано е представлението на Восковец и Верих “Малко джобно списание” (“Vest pocket revue”), по чието заглавие понятието “ревю” ще се наложи като название за специфичен кабаре-тен жанр..
- Излиза стихосбирката на Франтишек Халас “Сепия” (“Série“), която илюстрира асоциативната поетика на поетизма.
- Статията на Незвал “Дада и сюрреализмът” (“Dada a surrealismus”) сигнализира позитивната му нагласа към тези течения.
- Създадено е списанието за модерно изкуство и литература “РеД” (“ReD”, съкр. от “Revoluční sborník Devětsilu”, т.е. “революционен сборник на Деветсил”). В редакционната колегия са основните представители на поетизма Карел Тайге, Витезслав Незвал, Ярослав Сайферт и др. Продължава да излиза до 1931 г.

1928

- Излизат последните значими творби на поетизма: стихосбирката “С кораба, който чай и кафе доставя” (“S lodí jež dovází čaj a kávu”) на Константин Бибъл, есеистичната книга на Карел Тайге “Светът, който се смее” (“Svět, který se směje”), поемата “Едисон” (“Edison”) на Ви-

Карел Тайге.
Илюстрации за
самостоятелното
издание на
поетическия цикъл
на В. Незвал
Азбука (Прага,
1926). Фотограф
Карел Паспа

тезслав Незвал, както и неговият манифест “Капка мастило” (“Карка inkoustu”).

- Художниците Индржих Щирски и Тоайен публикуват в първия брой на алманаха “Ред” манифеста “Артифициелизъм” (“Artificielismus”), в който излагат своята концепция за модерна живопис в духа на поетизма.
- В стихосбирката на Рихард Вайнер “Много ноци” (“Много nocí”) проникват елементи на сюрреалистичната поетика, но до края на творческия си път Вайнер ще остане преди всичко експресионист, независимо от желанието си да се впише в кръга на френския сюрреализъм.

1929

- Рихард Вайнер издава експресионистичния роман “Фелдшер” (“Lazebník”) и стихосбирката “Натюрморт със сова, хербарий и зарове” (“Zátiší s kulichem, herbářem a kostkami”).
- Индржих Щирски създава сюрреалистичната еротична книга с негов текст и рисунки “Емилия идва при мен насън” (“Emilie přichází ke mne ve snu”).

1930

- Излиза стихосбирката на Константин Бибъл “Небе Ад Рай” (“Nebe Peklo Ráj”), в която поетиката на поетизма се съчетава със сюрреалистични елементи.
- Първи симптоми на сюрреализма в прозата на Незвал “Тя искаше да ограде лорд Бламингтон” (“Chtěla okrást lorda Blamingtona”).
- Излиза стихосбирката на Рихард Вайнер “Месопотамия” (“Mezopotamie”).
- Йозеф Чапек издава своя роман балада “Папратова сянка” (“Stín kapradiny”).

1932

- Карел Тайге издава книгата “Най-малкото жилище” (“Nejmenší byt”), в която представя своята концепция за вътрешната архитектура в духа на функционализма, конструктивизма и прагматизма.

1933

- Сборник с две новели на Рихард Вайнер “Игра наистина” (“Hra doopravdy”), където е най-близо до сюрреализма.
- Витезслав Незвал издава сюрреалистичния си роман “Като две капки вода” (“Jak vejce vejci”). Същата година се среща в Париж с френските сюрреалисти Андре Брьотон, Пол Елюар и Бенжамен Пере.
- Първа публична изява на групата на чешките сюрреалисти в салона “Манес”, където Тайге и Незвал заявяват, че сюрреализмът е следващият етап от развитието на поетизма. Тази теза те защитават в редица публицистични текстове.

1934

- Витезслав Незвал в отделна брошура обявява раждането на чешкия сюрреализъм – “Сюрреализмът в ЧСР” (“Surrealismus v CSR”).

1935

- Първа сюрреалистична вечер, на която са представени постановките “Съкровището на йезуитите” в съавторство на Луи Арагон и Пол Елюар и “Делфийският оракул” (“Veštírna delfskouva”) от Витезслав Незвал – и двете режисирани от Индржих Хонзъл.

Чешки и френски сюрреалисти (Карлови Вари, 1935 г.)

Отляво надясно: Тоайен, Б. Броук, А. Бретон, г-жа Бретон, В. Маковски, В. Незвал, П. Елюар, К. Тайге

1936

- Излиза кубистичният сборник с разкази и импресии на Йозеф Чапек “Куцият странник” (“Kulhavý routník”).
- Публикувани са сюрреалистичните творби на Витезслав Незвал: стихосбирките “Жена в множествено число” и “Прага с дъждовни пръсти” (“Praha s prsty deště”) и прозата “Улица Жи льо кьор” (“Ulice Git-le-coeur”).
- Сюрреалистичната група издава сборника “Нито Лебед, нито Луна” (“Ani Labuť ani Lúna”) в чест на 100-годишната от рождението на Карел Хинек Маха, където го обявяват за предходник на сюрреализма.

1937

- Витезслав Незвал издава сюрреалистичната си стихосбирка “Абсолютният гробар” (“Absolutní hrobař”) и поетическата антология “Модерни поетически течения” (“Moderní básnické směry”), която очертава генеалогичния модел на чешкия сюрреализъм.

1938

- Незвал обявява в бр. 13 на сп. “Творба” (“Tvorba”, бълг. “творчество”) разпадането на групата на чешките сюрреалисти.
- Йозеф Халоупка издава стихосбирката си “Последна мелодия” (“Poslední melodie”), която е сред заглъхващите отзвуци на експресионизма.

1939

- Константин Бибъл издава последната си сюрреалистична стихосбирка “Огледалото на нощта” (“Zrcadlo noci”).
- Излиза сюрреалистичната стихосбирка на Индржих Хайслер “Призраците на пустинята” (“Přízraky pouště”), в която са включени и 12 рисунки на Тоайен.

1945

- Публикувана е сюрреалистичната стихосбирка на Индржих Щирски “Поезия” (“Poezie”).
- Излиза сюрреалистичната стихосбирка на Индржих Хайслер “По иглите на тези дни” (“Na jehlách těchto dní”).

1946

- Тоайен издава книгата “Стрелбище” (“Střelnice”), която включва 12 рисунки от периода 1939-1940, уводно стихотворение на И. Хайслер и предговор на К. Тайге.

Жоржета Чолакова

